

DE REGIE UIT HANDEN

Mr. S.L.J. Janssen & Mr. G.P. Hamer¹

Met de groeiende mate van organisatie in de criminaliteit, met name in de drugshandel, is er de laatste jaren ook op strafprocesrechtelijk gebied sprake geweest van een zekere schaalvergroting. Gedoeld wordt daarmee op de zogenaamde 'megazaken', strafzaken waarbij meerdere verdachten (allen bijgestaan door advocaten) tegelijkertijd berecht worden voor hetzelfde feitencomplex, dat over het algemeen meerdere misdrijven beslaat. Om één en ander in goede banen te leiden zijn de rechtbanken overgegaan tot het houden van zogenaamde regiezittingen, waarop wordt besproken welke getuigen en/of deskundigen worden gehoord, wat de zittingsdata zullen zijn en waarin eventuele andere wensen van Openbaar Ministerie en verdediging aan bod komen. Deze regiezittingen zijn niet wettelijk geregeld en zijn dus voor wat betreft richtlijnen en uitgangspunten voor een groot deel afhankelijk van de jurisprudentie. Op 14 januari 2003 is die jurisprudentie uitgebreid met een arrest van de Hoge Raad² waarin een belangrijke knoop op dit punt, het toe te passen criterium voor het oproepen van getuigen ná een regiezitting, wordt doorgehakt. In reactie op dit arrest enkele overwegingen.

Als gevolg van het feit dat er voor de regiezitting geen speciale wettelijke procedure is voorgeschreven zijn de algemene bepalingen voor het onderzoek ter zitting (Titel V en VI van Boek 2 Strafvordering) van toepassing. Een regiezitting onderscheidt zich, met andere woorden, wettelijk gezien op geen enkele wijze van de 'gewone' zitting. Dit gebrek aan een wettelijke status leidt tot een aantal problemen. Besproken zullen worden het oproepen van getuigen en de afwezige verdachte.

Art. 263 Sv bepaalt dat de verdediging eventuele getuigen a décharge tenminste drie 3 dagen vóór de zitting dient door te geven aan de Officier van Justitie. Bij de vraag of de Officier tot oproeping over dient te gaan is her algemeen criterium of de verdediging redelijkerwijs geschaad is ("schaad-criterium") bij het niet horen van de opgegeven getuigen. Is de zitting eenmaal begonnen, of is de termijn verstreken, dan kan de verdediging nog wel getuigen oproepen of meenemen, maar bepaalt de rechtbank aan de hand van het noodzakelijkheids criterium van art. 315 Sv (is het horen noodzakelijk) of de getuigen gehoord zullen worden. Dat dit een zwaardere toets is dan het hierboven genoemde artikel 263 moge duidelijk zijn.

In het bovenstaande onderscheid zit de kern van de uitspraak in deze zaak én één van de grootste problemen bij de regiezittingen. Immers, nu de wet zoals gezegd geen speciale wettelijke regeling

kent zal de verdediging, om binnen het 'soepelere' criterium te vallen, de getuigen drie dagen voor aanvang van de regiezitting moeten doorgeven aangezien het onderzoek ter zitting daarmee formeel gezien zijn aanvang neemt³. Probleem is echter dat tussen de regiezitting en de slotpleidooien vaak vele maanden kunnen zitten, met name als gevolg van capaciteitsproblemen bij de Rechtbanken en Hoven. In zoverre is het voor de verdediging vaak niet doenlijk over een zó vooruitziende blik te beschikken dat wordt uitgesloten dat in al die maanden zich toch nog nieuwe getuigen en onderzoekswensen aandienen. Aan de andere kant heeft het houden van een regiezitting weinig zin als in de verdere loop van het proces de verdediging onbeperkt nieuwe wensen naar voren kan brengen en daarmee de overeengekomen planning naar believen in de war kan sturen. Voor de rechters is het – meer nog dan anders - laveren tussen het Scylla van de procesefficiency en het Charybdis van de verdedigingsbelangen.

¹ Advocaten bij Cleerdin & Hamer Advocaten te Amsterdam

² HR 14/01/2003, LJN-nummer AE8800, Zaaknr. 0141/02, te vinden op www.rechtspraak.nl

³ Eenzelfde problematiek doet zich immers strikt genomen ook voor bij de pro forma zittingen, al wordt daar door Officier en rechter in het algemeen niet zo moeilijk gedaan.

Het punt is nu echter dat er wél een speciaal artikel is voor het tussentijds oproepen van getuigen, te weten artikel 321 Sv. Dit artikel verwijst naar art. 263 Sv en schrijft dus ook het schaad-criterium voor wanneer het onderzoek ter zitting na een schorsing wordt heropend en de zaak wordt voortgezet. Het lijkt er in zoverre dus op dat de regiezitting al vanaf het begin gedoemd was zijn organiserende functie niet te kunnen vervullen, maar in de praktijk werd hieraan verbazend weinig aandacht besteed. Dit wellicht mede als gevolg van het gegeven dat de rechter het onderzoek ook kan onderbreken in plaats van te schorsen (art. 277 Sv). Het feit dat een onderbreking in principe van korte duur dient te zijn en in elk geval korter dient te duren dan één maand⁴ werd dan stilzwijgend gepasseerd, waarmee art. 321 Sv buiten toepassing bleef en het noodzakelijkheids criterium van art. 315 Sv kon worden toegepast. Tegen de keuze van een rechter om te schorsen of te onderbreken tenslotte staat geen apart rechtsmiddel open.

In het genoemde arrest van 14 januari 2003 maakt de HR in ieder geval duidelijk dat wanneer er wel geschorst wordt er van toepassing van het noodzakelijkheids criterium geen sprake kan zijn. Nergens uit de wet of de wetsgeschiedenis blijkt immers dat de wetgever na een schorsing een ander regime in het leven heeft willen roepen dan vóór het onderzoek ter zitting geldt, aldus de HR. Het arrest van het Hof Arnhem, waarin op grond van het niet blijken van de noodzaak tot horen, het verzoek getuigen op te roepen werd afgewezen, wordt door de HR vernietigd aangezien dus gewoon het schaad-criterium van art. 263 had moeten worden toegepast. Ook de AG Mr. Vellinga concludeert dat het arrest van het Hof niet in stand kan blijven, zij het bijna hoorbaar knarsetandend. In zijn conclusie wijst hij op het hierboven al aangestipte punt dat de wet in haar huidige vorm aan een efficiënte regiezitting in de weg staat. Hij stelt dat artikel 321 Sv zou moeten worden geschrapt aangezien, zoals hij stelt, er toch moeilijk bezwaar tegen kan bestaan “dat de wet zo wordt ingericht dat openbaar ministerie en verdediging hun zaak op het moment dat een regiezitting wordt gehouden voor elkaar hebben”⁵.

Een tweede probleem met de regiezitting is zoals gezegd de verstekregeling. Aangezien de verdachte en zijn raadsman over het algemeen op de hoogte zijn van het feit dat er een regiezitting zal worden gehouden, en er dus van een inhoudelijke behandeling geen sprake zal zijn, komt de verdachte vaak niet opdagen. Tenzij de raadsman aanwezig én uitdrukkelijk gevolmachtigd is zal de rechter in zo’n geval verstek moeten verlenen. Komt de verdachte dan vervolgens bij de voortzetting van het onderzoek wél opdagen bepaalt artikel 280 lid 3 dat het verstek vervallen dient te worden verklaard en dat het onderzoek opnieuw aan dient te vangen. In beginsel begint de zaak daarmee opnieuw, wat natuurlijk nou juist niet de bedoeling was van de regiezitting.

Daarbij heeft deze regeling tot gevolg dat onderbreken niet mogelijk is maar er geschorst móet worden, waarmee het soepele schaad-criterium van art. 321 van toepassing is en de regiezitting dus ook daarom nog eens weinig functioneel zal zijn. Sommige rechters zijn met het oog op het bovenstaande dan ook geneigd bij een regiezitting de verstekvraag maar geheel achterwege te laten.

Het moge duidelijk zijn dat de beschreven situatie vanuit een rechtsstatelijk perspectief onwenselijk is⁶. Zoals Vellinga al aangeeft is het aan de wetgever om duidelijkheid hierover te verschaffen. Het geheel schrappen van artikel 321 Sv lijkt ons daarbij niet de juiste weg, nu dit artikel buiten de problematiek zoals die bij de regiezitting speelt nog wel degelijk een belangrijke functie kan vervullen, en het onder omstandigheden niet redelijk is het schaad-criterium van art 263 Sv te laten vallen voor het noodzakelijkheids criterium. Te denken valt dan bijvoorbeeld aan een schorsing voor onbepaalde tijd die zich voor kan doen wanneer een verdachte zich niet in voorlopige hechtenis bevindt. Verdachte en verdediging mogen in zo’n geval niet de dupe worden van de schorsing, zeker nu het in een dergelijk geval een aanzienlijke tijd kan duren voor de zaak weer ter zitting komt.

Er zijn echter voldoende alternatieven te bedenken: zo zou men een novum-achtige regeling kunnen opnemen waarbij de vraag of later opgegeven getuigen volgens het schaad-criterium of het

⁴ Wöretshofer in Tekst en Commentaar Strafvordering, Cleiren & Nijboer 2001, Kluwer Deventer

⁵ Overweging 13, Conclusie Vellinga 8 oktober 2002

⁶ Het streng geformuleerde formeelrechtelijk legaliteitsbeginsel van artikel 1 Sv, “strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien”, verhoudt zich dan ook niet met de beschreven situatie.

noodzakelijkheids criterium dienen te worden beoordeeld, kan worden beantwoord door te bezien in hoeverre het verzoek het gevolg is van nieuwe gegevens die ten tijde van de regiezitting nog niet bij de verdediging bekend waren⁷. Of er zou een aparte regeling kunnen worden opgenomen die de regiezitting onderscheidt van het reguliere onderzoek ter zitting, of een regeling die de regiezitting zelfs een raadkamer –karakter geeft⁸.

Tenslotte: voor strafpleiters is de nu ontstane situatie natuurlijk wel zo gemakkelijk. Het gedegen voorbereiden van een zaak in de wetenschap dat er eerst nog een regiezitting zal komen is nu immers niet strikt noodzakelijk. Het verzoek om getuigen en deskundigen zal net als vóór de regiezitting aan de hand van het schaad-criterium worden beoordeeld. Aan de andere kant echter is ook de strafrechtadvocaat uiteindelijk gebaat bij een duidelijke en efficiënte rechtspleging. De beurt is niet langer aan de rechter; de wetgever is nu aan zet.

⁷ Zie voor eenzelfde keuze het Interim-rapport van de Commissie Verbetervoorstellen van de Raad voor de rechtspraak van 23 december 2002 onder punt 10, te vinden bij de rubriek actualiteiten van 29 januari 2003 op www.rechtspraak.nl

⁸ Waarbij dan wel voorzien moet worden in een rechtsmiddel tegen de daar te nemen beslissingen; blijft dit achterwege dan kan geen hoger beroep worden aangetekend tegen de ter regiezitting genomen beslissingen (artikel 445 Sv) en dát is natuurlijk nou ook weer niet de bedoeling.